

اطلاعات علمی

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد بندرانزلی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته حقوق

گرایش: جزا و جرم شناسی

عنوان:

بررسی فقهی ادله قائلان به تسری و عدم تسری مجازات های تکمیلی و تبعی در حدود و

قصاص با نگرشی بر قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

استاد راهنما

دکتر سمیه صفایی بازارجمعه

نگارش

رضا بهرامی اصلی

پاییز ۱۳۹۹

به نام خدا

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد بندر انزلی

مشور اخلاقی پژوهش

بایاری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و به‌ویژه ناظر بر اعمال انسان و به‌منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه‌ایست جایگاه دانشگاه در اعلامی
فرهنگ و تمدن بشری، ماد انبویان و احشاء حیات علمی و اصدای دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می‌گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت‌های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

۱. اصل حقیقت‌جویی: تلاش در راستای پی‌جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت پنهان‌سازی حقیقت.
۲. اصل رعایت حقوق: الزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
۳. اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بکاران پژوهش.
۴. اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
۵. اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از حرکت جانب‌داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منافع در اختیار.
۶. اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان‌ها و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.
۷. اصل احترام: تعهد به رعایت حریم‌ها و حرمت‌ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب‌تد و خودداری از حرکت حرمت‌سنگی.
۸. اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشناء نتایج تحقیقات و امتثال آن به بکاران علمی و دانشجویان به‌نمیر از مواردی که منع قانونی دارد.
۹. اصل برانست: الزام به برانست‌جویی از حرکت رفتار غیر حرفه‌ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به‌شائبه‌های غیر علمی می‌آلایند.

نام و نام خانوادگی، تاریخ و امضاء: رضا بهرامی اصلی

« صور جلسه دفاع »

فرم ارزشیابی نهایی فعالیت پژوهشی (پایان نامه) دانشجو

ارزشیابی توسط استاد راهنما مشاور/داور(ان) / ناظر

با استعانت از الطاف خداوند متعال جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد آقای/خانم رضا بهرامی اصلی دانشجوی رشته حقوق گرایش جزا و جرم شناسی به شماره دانشجویی ۹۷۰۲۲۶۴۰۷ و کد پایان نامه..... تحت عنوان بررسی فقهی ادله قائلان به تسری و عدم تسری مجازات های تکمیلی و تبعی در حدود و قصاص با نگرشی بر قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در تاریخ..... ۱۳۹۵..... با حضور استادان محترم راهنما، مشاور، و هیات داوران در دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرانزلی برگزار و با درجه..... به تصویب رسید.

امضا
امضا
امضا
امضا
امضا

نام و نام خانوادگی استاد راهنما: دکتر سمیه صفایی بازارجمعه

نام و نام خانوادگی استاد مشاور:

نام و نام خانوادگی استاد داور: دکتر جان احمدآقایی

نام و نام خانوادگی استاد داور: دکتر جمشید عباس زاده

نام و نام خانوادگی استاد ناظر: دکتر نوید فرداشخانی

ارزشیابی توسط حوزه معاونت پژوهش و فناوری

پس از بررسی نتایج حاصل از الف) پذیرش یا چاپ مقاله در مجلات معتبر ب) فرستادن (submission) مقاله به مجلات معتبر ج) انصراف دانشجو از رایبه مقاله و رایبه فرم ۱۴، پایان نامه با درجه..... به تصویب رسید.

معاون پژوهش و فناوری

کارشناس پژوهش و فناوری

معاون پژوهش و فناوری

دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرانزلی

توجه لطفا فرم توسط دانشجو به صورت نایب شده تکمیل گردد.

۱- براساس نمره اخذ شده از فرم شماره ۱۰ (حداکثر ۸ نمره) یکی از درجات خوب، قابل قبول، نیاز به تلاش و نیاز به ترمیم
۲- براساس امتراز موارد الف و ب به ترتیب درجات عالی و بسیار خوب تعلق می گیرد و در صورت انصراف دانشجو از ارائه مقاله درجه نسیب شده در بخش اول به عنوان فوجه نهایی تصویب می گردد.

تعهد اصالت پایان نامه

اینجانب رضا بهرامی اصلی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته حقوق که در تاریخ ۹۹/۸/۱۲ از پایان نامه خود تحت عنوان بررسی فقهی ادله قائلان به تسری و عدم تسری مجازات های تکمیلی و تبعی در حدود و قصاص با نگرشی بر قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ با کسب نمره ..... و درجه خوب دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

- ۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.
- ۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴- چنانچه در هر مقطعی زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی رضا بهرامی اصلی

تاریخ و امضاء

سپاسگزاری:

از استاد گرامی خانم دکتر سمیه صفایی بازارجمعه که با راهنمایی های ارزنده ی ایشان این پایان نامه سامان یافت صمیمانه سپاسگزارم. همچنین بر خود فرض می دانم از اساتید محترم داور که قبول زحمت نموده و داوری این تحقیق را بر عهده گرفتند نهایت تشکر و قدردانی را بنمایم.

تقدیم به:

پدرم به استواری کوه،

مادرم به زلالی چشمه،

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده.....	۱.....
مقدمه.....	۲.....
الف) بیان مسأله.....	۳.....
ب) پیشینه تحقیق.....	۴.....
ج) ضرورت و اهمیت تحقیق.....	۵.....
د) سوال‌های تحقیق.....	۵.....
ه) فرضیه‌های تحقیق.....	۵.....
و) روش تحقیق.....	۶.....
ز) اهداف تحقیق.....	۶.....
ح) نوآوری تحقیق.....	۶.....
ط) ساختار تحقیق.....	۷.....
فصل اول: کلیات تحقیق.....	۸.....
۱-۱- مفاهیم.....	۹.....
۱-۱-۱- مفهوم مجازات.....	۹.....
۱-۱-۲- مفهوم مجازات تکمیلی.....	۱۰.....
۱-۱-۳- مفهوم مجازات تبعی.....	۱۱.....
۱-۱-۴- مفهوم تسری.....	۱۲.....
۱-۲- اهداف اعمال مجازات‌های تکمیلی و تبعی.....	۱۲.....

۱۳-۱-۲-۱- پیشگیری از تکرار جرم مجرم.....

۱۴-۲-۲-۱- اصلاح و بازپروری مجرم.....

۱۵-۳-۲-۱- ناتوان سازی مجرمین.....

۱۶-۴-۲-۱- مدیریت ریسک جرم.....

۱۹-۵-۲-۱- پاسخگویی به افکار عمومی جامعه.....

۱۹-۳-۱- ماهیت و مبانی مجازات تکمیلی و تبعی.....

۱۹-۱-۳-۱- ماهیت مجازات تکمیلی و تبعی.....

۲۱-۲-۳-۱- مبانی مجازات‌های تکمیلی و تبعی.....

۲۱-۴-۱- تاریخچه کاربرد مجازات‌های تبعی و تکمیلی.....

۲۱-۱-۴-۱- مجازات‌های تبعی و تکمیلی قبل از انقلاب اسلامی.....

۲۲-۱-۱-۴-۱- قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴.....

۲۴-۲-۱-۴-۱- قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۲.....

۲۵-۲-۴-۱- مجازات‌های تبعی و تکمیلی بعد از انقلاب اسلامی.....

۲۵-۱-۲-۴-۱- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰.....

۲۶-۲-۲-۴-۱- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲.....

فصل دوم: بررسی ادله قائلان به تسری و عدم تسری مجازات‌های تکمیلی و تبعی در حدود و

۲۷- قصاص در فقه امامیه.....

۲۸-۱-۲- اقوال فقهای امامیه در رابطه با مسئله.....

۲۸-۱-۱-۲- قائلان به تسری مجازات تکمیلی و تبعی در حدود و قصاص.....

۳۰-۲-۱-۲- قائلان به عدم تسری مجازات تکمیلی و تبعی در حدود و قصاص.....

- ۲-۲- ادله فقهای امامیه..... ۳۱.....
- ۱-۲-۲- ادله قائلان به تسری مجازات‌های تبعی و تکمیلی بر مجازات‌های حدی و قصاص..
- ۳۱.....
- ۲-۲-۱- آیات و روایات دال بر دفع و رفع فساد..... ۳۱.....
- ۲-۲-۱-۲- عمومیت روایات دال بر بازدارندگی از ارتکاب جرم..... ۳۲.....
- ۲-۲-۱-۳- بنای عقلا..... ۳۳.....
- ۲-۲-۱-۴- جمع بین حد سرقت و تعزیر در روایات..... ۳۴.....
- ۲-۲-۲- ادله قائلان به عدم تسری مجازات‌های تبعی و تکمیلی بر مجازات‌های حدی و قصاص..
- ۳۵.....
- ۲-۲-۲-۱- قاعده کل عقوبه یحتاج الی عله..... ۳۵.....
- ۲-۲-۲-۱- مفاد قاعده..... ۳۶.....
- ۲-۲-۲-۱-۲- مستندات قاعده..... ۳۶.....
- ۲-۲-۲-۲- قاعده ادروا الحدود بالشبهات ما استطعتم..... ۳۸.....
- ۲-۲-۲-۱- مفاد قاعده..... ۳۸.....
- ۲-۲-۲-۲- مستندات قاعده..... ۳۹.....
- ۲-۲-۳- روایات..... ۴۱.....
- ۲-۳- مصادیق فقهی اجرای مجازات‌های تعزیری بر مرتکبان جرایم حدی و قصاص..... ۴۲.....
- ۲-۳-۱- مصادیق مجازات تبعی در فقه..... ۴۲.....
- ۲-۳-۱-۱- مجازات تبعی انفساخ نکاح در ارتداد..... ۴۲.....
- ۲-۳-۱-۲- مجازات تبعی سلب‌دارایی در ارتداد..... ۴۳.....

- ۲-۳-۱-۳- مجازات تبعی محرومیت از شهادت در قذف..... ۴۳
- ۲-۳-۱-۴- مجازات تبعی محرومیت از ارث در قتل عمد..... ۴۴
- ۲-۳-۱-۵- مجازات تبعی حرمت ابدی در زنا..... ۴۵
- ۲-۳-۱-۶- مجازات تبعی عدم قبول شهادت در شرب خمر..... ۴۵
- ۲-۳-۱-۷- مجازات تبعی وجوب كفاره در قتل مؤمن..... ۴۶
- ۲-۳-۲- مصادیق مجازات تکمیلی در فقه..... ۴۶
- ۲-۳-۲-۱- مجازات تکمیلی تبعید در زنا و قوادی..... ۴۶
- ۲-۳-۲-۲- مجازات تکمیلی شلاق در شرب خمر..... ۴۷
- فصل سوم: تسری مجازات های تکمیلی و تبعی در حدود و قصاص در قانون مجازات اسلامی
- ۱۳۹۲ ..... ۴۸
- ۳-۱-۱- معیارها و مصادیق اعمال مجازات تکمیلی و تبعی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲..... ۴۹
- ۳-۱-۱-۱- معیارها و مصادیق اعمال مجازات تکمیلی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲..... ۴۹
- ۳-۱-۱-۱-۱- معیارهای اعمال مجازات تکمیلی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲..... ۴۹
- ۳-۱-۲-۱-۱- مصادیق اعمال مجازات تکمیلی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲..... ۵۰
- ۳-۱-۲-۱-۲- معیارها و مصادیق مجازات تبعی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲..... ۵۲
- ۳-۱-۲-۱-۳- معیارهای اعمال مجازات تبعی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲..... ۵۲
- ۳-۱-۲-۱-۳- عمدی بدون جرم ارتكابی..... ۵۳
- ۳-۱-۲-۱-۳-۲- قطعی بودن حکم..... ۵۳
- ۳-۱-۲-۱-۳-۳- اجرای حکم قطعی یا شمول مروز زمان..... ۵۴
- ۳-۱-۲-۱-۳-۴- جرم ارتكابی خاص و میزان مجازات خاص..... ۵۴

۳-۱-۲-۲-۲-۲	مصادیق مجازات تبعی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲.....	۵۶
۳-۱-۲-۲-۱-۲-۱	محرومیت از حقوق سیاسی در مجازات تبعی.....	۵۶
۳-۱-۲-۲-۲-۲-۲	محرومیت از حقوق مدنی و شهروندی در مجازات تبعی.....	۵۷
۳-۱-۲-۲-۳-۲-۲	محرومیت از حقوق اقتصادی در مجازات تبعی.....	۵۸
۳-۲-۲-۲	دیدگاه مقنن ۱۳۹۲ در تسری مجازات‌های تکمیلی و تبعی در حدود و قصاص.....	۵۹
۳-۱-۲-۳-۱-۲	لزوم اصلاح و بازپروری بزهکاران در جرایم مستلزم کیفر حد و قصاص.....	۶۰
۳-۲-۲-۳-۲	لزوم مدیریت حالت خطرناک در جرایم حدی و قصاص.....	۶۲
۳-۲-۳-۳	اختیاری بودن اعمال مجازات‌های تبعی و تکمیلی توسط قاضی.....	۶۳
۳-۲-۴-۲	شدید بودن مجازات حدود و قصاص نسبت به تعزیرات.....	۶۸
۳-۲-۵-۲	مبسوط الید بودن حکومت اسلامی در افزایش مجازات‌ها.....	۶۹
۷۱	نتیجه گیری.....	۷۱
۷۳	پیشنهادها.....	۷۳
۷۴	فهرست منابع.....	۷۴
۷۶	چکیده انگلیسی.....	۷۶

بررسی فقهی ادله قائلان به تسری و عدم تسری مجازات های تکمیلی و تبعی در حدود و قصاص با نگرشی بر قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

رضا بهرامی اصلی

چکیده:

مجازات های تبعی به آن دسته از مجازات ها اطلاق می شود که به لحاظ ماهیت، مشتمل بر محرومیت از برخی حقوق بوده و بدون نیاز به ذکر در رأی دادگاه و به محض احراز بزه و محکومیت قطعی متهم و به تبع حکم اصلی بر محکوم تحمیل می شود، در مقابل مجازات های تکمیلی به مجازات های اطلاق می گردد که قاضی می تواند در برخی از جرایم در جهت تمیم مجازات اصلی بر مجرم تحمیل نماید، در این میان بحث تسری یا عدم تسری این دسته از مجازات ها در حدود و قصاص با توجه به اینکه این قسم از کیفرها در فقه امامیه ثابت و غیرقابل تغییر هستند از جمله موارد اختلافی در فقه و حقوق کیفری ایران است، به طوری که برخی از فقها قائل بر تسری مجازات ها تبعی و تکمیلی در حدود و قصاص هستند و برخی نیز قائل بر عدم تسری مجازات های تکمیلی بر کیفرهای فوق می باشند، با توجه به این اختلاف نظرها در این تحقیق سعی بر این داریم که به بررسی فقهی ادله قائلان به تسری و عدم تسری مجازات های تکمیلی و تبعی در حدود و قصاص با نگرشی بر قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ پردازیم و هدف اصلی تحقیق نیز روشن نمودن این مسله است که آیا اعمال مجازات های تبعی و تکمیلی در خصوص حدود و قصاص صحیح می باشد یا خیر و نگرش قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نیز در این میان در خصوص موضوع روشن گردد. نتیجه حاصله از تحقیق نیز این می باشد که در فقه امامیه اعمال مجازات های تحت عنوان مجازات تبعی و تکمیلی در حدود و قصاص که از قاعده عام ثابت بدون میزان مجازات حدی و قصاصی پیروی می کند ممنوع است و به نظر می رسد اجرای این مجازات ها در خصوص حدود و قصاص که در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ مطرح شده است بهتر است مورد بازنگری قرار گیرد.

واژگان کلیدی: مجازات تکمیلی، مجازات تبعی، تسری، عدم تسری، حدود، قصاص.

مقدمه

مجازات‌ها براساس درجه یا نسبت آنها با یکدیگر به سه دسته مجازات اصلی، تبعی و تکمیلی تقسیم می‌شوند. مجازات اصلی شامل مجازاتی می‌شود که قانونگذار برای جرم معینی پیش بینی نموده و به طور مستقیم مورد حکم قرار می‌گیرد و اجرای آن فقط به موجب حکم قطعی دادگاه ممکن است. این مجازات در واقع ضمانت اجرای خاص اوامر و نواهی قانونگذار به شمار می‌آید و تابع مجازات دیگری نیست.

در این میان، مجازات‌هایی که در سال‌های اولیه پس از پیروزی انقلاب اسلامی برای جرایم مختلف در نظر گرفته می‌شد، به لحاظ نحوه نگرش اغلب فقها به مجازات‌های شرعی، نوعاً جنبه بدنی داشت و نیز دید مثبتی نسبت به اعمال مجازات‌های اضافی بر حدود، قصاص و تعزیرات وجود نداشت. به تدریج بر اثر عوامل مختلف تحولی در این زمینه صورت گرفت. تعدیل مجازات‌های شرعی، جایگزین ساختن سایر مجازات‌ها و یا قراردادن مجازات‌های موازی، مورد قبول نظام تقنینی و قضایی کشور شد که پس از فراز و نشیب‌های فراوان به تدریج مجازات‌های عرفی از جمله مجازات‌های تکمیلی و تبعی، مجدداً مورد پذیرش نظام قانون‌گذاری کشور ما واقع گردید. اما مسئله‌ای که در این خصوص مورد اختلاف واقع گردیده بحث تسری مجازات‌های تبعی و تکمیلی در مجازات‌های حدی و قصاص است به طوری که برخی فقها قائل به تسری این مجازات‌ها بر حدود و قصاص هستند و برخی قائل بر عدم تسری هستند.

قانونگذار ایران در مقام اجرای سیاست جنایی و کیفری خود طیف گسترده‌ای از تدابیر را پیش بینی نموده که به طور کلی می‌توان آن را در قالب مجازات اصلی، تکمیلی و تبعی بیان نمود مجازات یا مجازاتی که برای اعمال مجرمانه در قوانین جزایی پیش بینی شده است. مجازات اصلی نامیده می‌شود و در حقوق کلیه کشورها از جمله حقوق ایران ابزار اساسی عکس العمل کیفری است که ممکن است به تنهایی با همراه با مجازات تکمیلی مورد حکم قرار گیرد مجازات تکمیلی و تبعی از سال ۱۳۵۲ تحت عنوان اقدامات تکمیلی و تبعی وارد نظام قانونگذاری کشور ما شد. در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نیز با پذیرش اعمال مجازات‌های تکمیلی و تبعی در حدود و قصاص ادله موافقان تسری را برگزیده که این امر و چالش‌های آن محور بحث در این تحقیق خواهد بود.

الف) بیان مساله

پس از آنکه جرم‌شناسان به ناکارآمدی مجازات‌ها به معنای خاص در جهت کاهش جرایم پی بردند، راهکارهای جدیدی به منظور کاهش جرایم به وجود آمد که می‌توان به حذف مسئولیت اخلاقی در مکتب تحقیقی و حذف مجازات‌ها، اشاره کرد. در همین جهت مجازات‌های تکمیلی و تبعی نیز به عنوان راهکار مگمل در جهت کاهش جرایم، اصلاح مجرمین و پیشگیری از جرم و تکرار آن در کنار مجازات‌های اصلی به وجود آمدند. منظور از مجازات تبعی، مجازات‌های است که بدون آنکه نیازی به قید آنها در حکم دادگاه باشد به تبع مجازات اصلی در مورد محکومین اجرا می‌شود و مجازات‌های تکمیلی نیز به مجازات‌هایی گفته می‌شود که در تکمیل مجازات اصلی به آن افزوده می‌گردد و افزون بر اینکه باید در دادنامه ذکر گردد، هیچ‌گاه به تنهایی مورد حکم دادگاه قرار نمی‌گیرد. هدف اولیه اعمال این مجازات‌ها، فردی کردن مجازات‌ها و توجه به شخصیت مجرم است که ریشه‌های آن را باید در مکتب تحقیقی جستجو کرد که با تولد این مکتب، علوم جنایی در توجه به بزهکاری، «رویکردهای جرم‌مدار» را کنار گذاشته و شخصیت مجرم را نیز مورد توجه قرار دادند.

در این میان، در فقه جزایی اسلام و به تبع آن حقوق کیفری ایران مجازات‌ها به چهار دسته حدود، قصاص، دیات و تعزیر تقسیم می‌شوند و آنچه مسلم است در میان این قسم از مجازات‌ها، ثابت بودن میزان و کیفیت مجازات حدی در شرع و قانون می‌باشد، به نحوی که نمی‌توان شخص را به دلیل ارتکاب یک جرم حدی یا قصاصی به مجازاتی افزون بر میزان تعیین شده محکوم کرد. از همین رو بود که قانون مجازات اسلامی سابق (مصوب ۱۳۷۰) در ماده ۱۹ اعمال مجازات‌های تکمیلی را فقط در مورد کسانی که به علت ارتکاب جرم عمدی به تعزیر یا مجازات بازدارنده محکوم می‌شدند، جاز می‌شمرد، لکن قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ بر خلاف قوانین قبلی محدوده‌ی اعمال این مجازات‌ها را نسبت به محکومین به حد و قصاص، گسترش داده که با توجه به کلیشه‌ای بودن دو مجازات اخیرالذکر، اعمال مجازات‌های تکمیلی و تبعی شبهه خلاف شرع بودن آن را تداعی و همین مطلب موجب بحث و جدل بین حقوقدانان گردیده است. که به نظر می‌رسد راه حل مناسب بررسی فقهی ادله قائلان به تسری و عدم تسری مجازات‌های تکمیلی و تبعی در حدود و قصاص باشد و اینکه آیا تسری مجازات‌های تبعی و تکمیلی به حدود و قصاص از حیث مبانی فقهی مورد پشتیبانی قرار می‌گیرد یا خیر؟ از این رو می‌توان مساله اصلی تحقیق یا همان منظور از تحقیق را این موضوع دانست که براساس چه ادله و مستندات فقهی قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ اجازه اعمال مجازات تکمیلی و تبعی را در جرایم دارای مجازات‌های حدی و قصاصی صادر کرده است.

ب) پیشینه تحقیق

در رابطه با سوابق و پیشینه موضوع تحقیق حاضر باید گفت که با توجه به جستجوی اطلاعات پایان نامه‌ها و رساله‌های ایراندک درباره « بررسی فقهی ادله قائلان به تسری و عدم تسری مجازات های تکمیلی و تبعی در حدود و قصاص با نگرشی بر قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ » پژوهشی مشابه با عنوان تحقیق یافت نشد و جستجوهای صورت گرفته در این خصوص پیشینه‌ای را نشان نداد، با این حال پژوهش‌های زیر را می‌توان به عنوان سوابق مربوط به تحقیق و نزدیک به موضوع دانست:

۱. پایان نامه ای تحت عنوان « مجازات تکمیلی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ » نگاشته «احمد خوش‌نیت»، که در سال ۱۳۹۴ در دانشگاه بین المللی قزوین در مقطع کارشناسی ارشد مورد دفاع واقع شد. در این پایا نامه ماهیت مجازات تکمیلی مورد بررسی قرار گرفته و بیشتر به این امر پرداخته شده است که مجازات تکمیلی چه ماهیتی دارد. نتیجه حاصل از پژوهش نیز این بوده که گستره مجازات تکمیلی افزایش پیدا کرده است.

۲. پایا نامه‌ای تحت عنوان « مقایسه مجازات های تکمیلی و تبعی و جایگاه آنها در حدود » نگاشته «سودابه ابراهیمی» که در سال ۱۳۹۵ در دانشگاه علامه محدث نوری در مقطع کارشناسی ارشد مورد دفاع واقع شده است. در این پایان نامه نیز ضمن بررسی در ماهیت این مجازات ها، به بررسی مجازات های ثانویه در قانون مجازات اسلامی پرداخته شده. نتیجه حاصله نیز این است که با توجه به قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، در دایره شمول جرایم و مصادیق مجازات های فرعی تغییراتی ایجاد شده است که در حال حاضر مجازات های تکمیلی و تبعی شامل جرایم تعزیری، جرایم حدی و قصاص هستند. با در نظر گرفتن این موضوع که حدود جرایمی ثابت و تغییرناپذیر هستند لیکن دلایلی برای اعمال این مجازات ها بر حدود وجود دارد که از جنبه فقهی نیز مورد بررسی قرار گرفته.

علاوه بر پایان نامه‌های فوق در خصوص سوابق مربوط به تحقیق می‌توان به مقالات زیر نیز اشاره نمود:

۱. مقاله‌ای تحت عنوان «چالش های فقهی تحمیل مجازات تبعی و تکمیلی بر مرتکبان جرائم حدی و قصاص» پژوهشی مشترک توسط مهدی صالحی مقدم، شهربانو حسینی و عبدالرضا اصغری، که در فصلنامه آموزه‌های حقوق کیفری، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، شماره ۱۶ سال ۱۳۹۷ منتشر گردیده است. این پژوهش ضمن بیان مصادیق مجازات های تبعی و تکمیلی در فقه اسلامی، به ارزیابی دلایل موافقان و مخالفان پرداخته و نتیجه می‌گیرد که تحمیل مجازات تعزیری دیگری افزون بر حد شرعی یا قصاص بر مجرم ممنوع است.

۲. مقاله‌ای تحت عنوان « مجازات تبعی در فقه امامیه » نوشته امید رستمی غازانی و رضا واعظی، که فصلنامه دیدگاه های حقوقی در سال ۱۳۹۰ شماره ۵۵، منتشر شده است. در این مقاله ابتدا به تبیین چالش های پذیرش مجازات تبعی از منظر گونه شناسی مجازات های شرعی و قابلیت جمع آن با مجازات های مصرحه شرعی پرداخته است و آنگاه در قسمت بعد به تبیین اهداف مجازات تبعی در نظام کیفری عرفی و مقایسه اجمالی این اهداف با اهداف مجازات ها در نظام حقوق کیفری اسلام و بالاخص در مجازات های تعزیری اشاره کرده است.

ج) ضرورت و اهمیت تحقیق

قانون جدید مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ مقرراتی را در راستای اعمال مجازات های تکمیلی و تبعی در جرایم حدود و قصاص مورد پیش بینی قرار داده است، و با توجه به اینکه هدف غایی در دو نظام حقوقی ایران و فقه جزایی اسلام « بازپروی و اصلاح و پیشگیری از تکرار جرم » می باشد، و با توجه به اهمیت زیاد جرایم مستلزم حد و قصاص در نظام کیفری اسلام و حقوق کیفری ایران، این مبحث (اعمال مجازات های تکمیلی و تبعی در جرایم مستلزم حد و قصاص) شایسته بررسی و تحقیق می باشد. و با عنایت به اینکه تاکنون پژوهشی مستقل در این زمینه صورت نگرفته است، اهمیت و ضرورت تحقیق به خوبی توجیه می شود.

د) سوال های تحقیق

۱. آیا در فقه جزایی اسلام اعمال مجازات های تبعی و تکمیلی در حدود و قصاص مورد پذیرش قرار گرفته است؟
۲. ادله فقهی معتقدین به عدم تسری مجازات های تکمیلی و تبعی به حدود و قصاص چیست؟ و معتقدین به تسری به چه دلایلی تمسک می کنند؟
۳. قانونگذار در قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲ چه رویکردی به اعمال مجازات های تبعی و تکمیلی در حدود و قصاص داشته است؟

ه) فرضیه های تحقیق

۱. در فقه جزایی اسلام اعمال مجازات های تبعی و تکمیلی در حدود و قصاص مورد پذیرش قرار نگرفته است. گرچه برخی قائل به تسری اعمال اینگونه مجازات ها در حدود و قصاص می باشند
۲. مهمترین ادله فقهی عدم تسری مجازات های تکمیلی و تبعی به حدود و قصاص، ثابت بودن مجازات حدی و قصاص در فقه جزایی اسلام، ممنوعیت اعمال دو مجازات به دلیل یک جرم، و قواعد فقهی حاکم بر حدود

همچون قاعده درآ می باشد؛ در مقابل به نظر می‌رسد معتقدین به تسری قائل به دلایلی همچون مشترک بودن اهداف وضع مجازات‌های تبعی و تکمیلی در همه مجازات‌های تعزیری، حدی و قصاصی و اختیاری بودن اعمال مجازات‌های تبعی و تکمیلی توسط قاضی است.

۳. قانونگذار جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۲ در یک نوآوری، دایره اعمال مجازات تکمیلی را از مجازات‌های تعزیری به مجازات‌های حدود و قصاص کشانده است.

(و) روش تحقیق

روش تحقیق در این نوشتار توصیفی-تحلیلی است و با توجه به موضوع تحقیق و رویه معمول در تحقیقات و پژوهش‌های حقوقی به سایر روش‌های علمی نظیر مطالعه میدانی، آمارگیری، نمونه برداری و... استناد نشده است و از منابع در دسترس، اعم از کتب و مقالات فارسی داخلی بهره گرفته ایم در این میان استفاده از سایت‌های اینترنتی به عنوان یک منبع کمکی جهت دسترسی به منابع دست اول نیز مورد توجه بوده است.

(ز) اهداف تحقیق

از جمله اهداف مشخص این تحقیق می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱. بررسی و بیان ادله قائلان به تسری مجازات‌های تکمیلی و تبعی به حدود و قصاص و بررسی هر یک از دلایل ارائه شده در این خصوص.

۲. بررسی و بیان ادله قائلان به عدم تسری و تحمیل مجازات تبعی و تکمیلی در حدود و قصاص.

۳. بررسی مبانی اعمال مجازات‌های تبعی و تکمیلی.

۴. بررسی علت تسری مجازات‌های تبعی و تکمیلی در حدود و قصاص در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲.

(ح) نوآوری تحقیق

قانونگذار جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۲ در ماده ۲۳ قانون مجازات اسلامی در یک نوآوری، دایره اعمال مجازات تکمیلی را از مجازات‌های تعزیری به مجازات‌های حدود و قصاص کشانده است. با این حال نظر به اینکه در حدود به تصریح ماده ۱۵ همین قانون موجب، نوع، میزان مجازات و حتی کیفیت اجرای آن در شرع مقدس تعیین گردیده است و میزان کیفر قابل اعمال در خصوص قصاص را هم مقدار جنایت تعیین می‌کند...توسل به

کیفرهای تکمیلی و تبعی، به مثابه ناقص و ناکافی بودن کیفرهای شرعی است... در تسری کیفرهای تکمیلی به حدود و قصاص تردید جدی و شبهه شرعی وجود دارد. بررسی این موضوعات و مقایسه قلمرو اعمال مجازات- های تکمیلی و تبعی در فقه اسلامی و حقوق و بررسی دقیق مستندات و نصوص شرعی از جمله جنبه‌های جدید بودن این تحقیق است.

ط) ساختار تحقیق

در خصوص ساختار تحقیق حاضر باید گفت که، پژوهش پیش رو از سه فصل کلی تشکیل گردیده است، در فصل اول تحقیق که با عنوان کلیات تحقیق مشخص گردیده به ذکر مفاهیم تحقیق، اهداف مجازات های تبعی و تکمیلی اقسام مجازات و... پرداخته شده است، در ادامه و پس از ذکر کلیات تحقیق در فصل اول، در فصل دوم پژوهش که با عنوان بررسی ادله قائلان به تسری و عدم تسری مجازات های تکمیلی و تبعی در حدود و قصاص در فقه امامیه مشخص گردیده طی دو مبحث مجزا ابتدا و در مبحث اول فصل به بررسی اقوال فقها در خصوص تسری و عدم تسری مجازات تکمیلی و تبعی در کیفرهای حدی و قصاص می پردازیم و در ادامه و در مبحث دوم به بررسی ادله فقها در تسری و عدم تسری مجازات تکمیلی و تبعی در کیفرهای حدی و قصاص پرداخته شده است و در نهایت در فصل سوم که با عنوان "تسری مجازات های تکمیلی و تبعی در حدود و قصاص در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲" مشخص گردیده است طی دو مبحث ابتدا معیارها و مصادیق اعمال مجازات تکمیلی و تبعی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ مورد بررسی قرار گرفته (مبحث اول) و در ادامه و در مبحث دوم به دیدگاه مقنن ۱۳۹۲ در تسری مجازات های تکمیلی و تبعی در حدود و قصاص پرداخته شده است و در نهایت اقدام به نتیجه گیری از مباحث پایان نامه نموده ایم.

فصل اول:

کلیات تحقیق